

PVN STĀSTS: AUDITĒ PATS, PIRMS IZAUDITĒ TEVI

Edgars Koškins,
zvērināts advokāts,
advokātu biroja *Vilgerts*
partneris

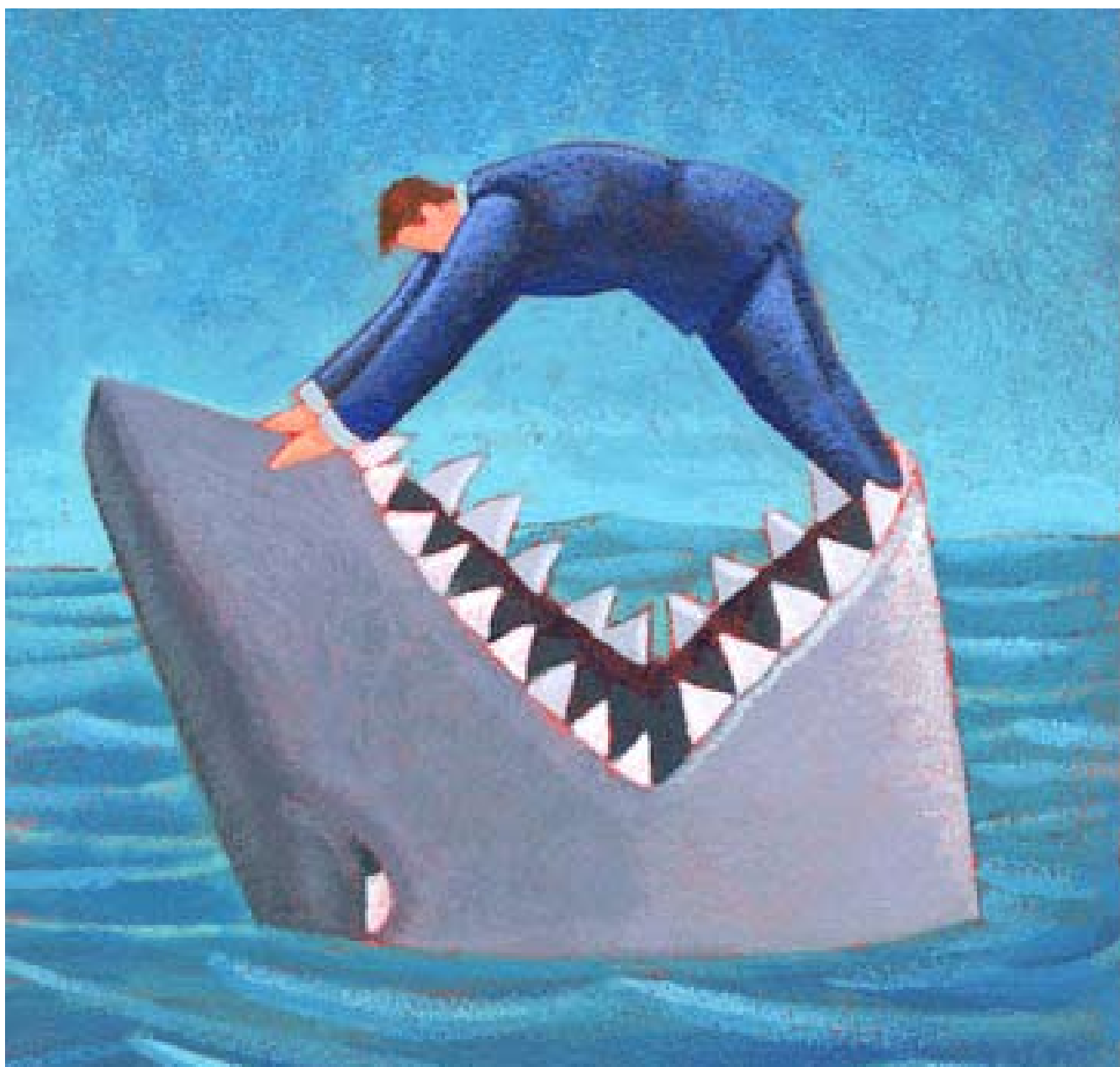

FOTO NO PERSONIGA.ARHIVA, CORBIS /SCANPIX

HOKEJA LĪDZJUTĒJI DROŠI vien vēl atceras nesenos laikus, kad Rīgas *Dinamo* komanda trenera Šuplera vadībā bija pasākusi piekopt īpatnēju stratēģiju. Spēles beigu daļu mūsējie sāka ar 0:3 vai 0:4 un tad pēkšņi sameta lēmumu ripu, brīnumainā kārtā izglābās un uzvarēja. Principā hokejam ar pievienotās vērtības nodokli (PVN), Valsts ieņēmumu dienestu (VID) un auditiem ir maz kopīga, izņemot to, ka pēc VID vizītes un uzņēmējam negatīva lēmuma pieņemšanas arī viņš atrodas 0:4 situācijā un izglābšanās prasa ne vien raksturu, bet arī veiksmi. Šis stāsts ir par to, cik smagi ir PVN tiesu ceļi un kā pašmāju audīts palīdz izvairīties no šādu ceļu mērošanas.

Kāpēc ir grūti un smagi, kad VID nav ar jums mierā? Pirmkārt, tas ir to VID cilvēku *burziņa* dēļ, kuri nodarbojas ar jūsu lietu. Viss sākas ar vienu vai diviem nodokļu inspektoriem, kuri pēta jūsu papirus. Mans subjektīvais viedoklis – šie inspektori bieži vien ir apsēsti ar lietu formālo pusi, un pat nebūtiski pārākāpumi auditējamajam var beigties nevis ar saprātīgu administratīvo sodu, bet ar nodokļu uzrēķinu. Turklāt šķiet, ka nodokļu inspektoriem parasti nav juridiskās izglītības, un atsevišķu jautājumu juridiskā kvalifikācija man bieži izskatās vāja, proti, gala secinājums spītīgam inspektoram galvā ir, bet nav īsti skaidrs, kā piemērot likumu faktiem, lai nonāktu pie šī gala secinājuma. Jebkurā gadījumā šos cilvēkus jūs drīz vien aizmirstat.

Nākamajā pārsūdzības posmā nodokļu inspektora vārds pavid vairs tikai vienā vai divās vietās dokumentu kaudzītē, bet atbildi uz pārsūdzēto lēmumu gatavo jau nākamais VID cilvēks, kurš būtībā turpina braukt pa nosprausto maršrutu, un kardināla viedokļu maiņa parasti nenotiek. Kad nonākat tiesā – jau stipri vien vēlāk – jums pretī ir atkal cits VID cilvēks, kurš tajā dienā, iespējams, nāk no kāda trešā procesa un uz jūsu lietu raugās kā caur miglu. Iespējams, viņš paralēli domā, ka rīt ir vēl kāds pārtis tiesas procesu. Arī viņa pozīcija ir skaidra – tikai iet uz priekšu! Nekā personīga, jo nav arī personīgā viedokļa. Tāda ir sistēma. Pārlietu cerēt, ka PVN teorijas uzklāsis saprotošs tiesnesis, arī nevar. Atceros, reiz *Forbes* slejā kolēģis Ainars Platacis rakstīja, ka uz iznākumu ir attiecināms reliģiska rakstura izteiciens: «Tāda ir Dieva griba.»

riozu gadījumu no savas prakses. VID pārstāvis nebija iesniedzis visus VID lēmumus, tiesnesis nolēma, ka lietu nevar skatīt, un pārcēla tiesas sēdi... pēc kādiem desmit mēnešiem. Pat tad, ja otrās instances izskaņā būsiet veicis Šuplera *Dinamo* cienīgu brīnumu – atspēlējies no 0:4 –, gan jau VID buldozers jūs droši vien aizstums arī uz nākamo etapu – kasācijas instanci. Cerams, ka tur pēc kāda gada lieta arī beigsies, lai gan Augstākā tiesa varētu to nosūtīt uz otro instanci jaunai izskatīšanai. Ir arī gadījumi, kad izmisumā lietas tiek iesniegtas pat Satversmes tiesā...

Treškārt, daudzi sākotnēji neapziņās, ka sūdzēšanās tiesā nepalīdz atbrīvoties no VID lēmuma nodokļu sekām (pret sodiem gan palīdz). Tas nozīmē – lai cik nepamatota jums šķistu VID pozīcija, nodokļu sekas iestājas neatkarīgi no tiesas procesa uzsākšanas, t. i., ja jums atteica simt tūkstošu PVN pārmaksas atmaksu un jums ir visas cerības uzvarēt, tad arī šo cerību laiks vilksies gadiem ilgi.

Galū galā, redzot šo ērkšķaino ceļu, kurš ne vienmēr ved uz zvaigznēm, neviņš pats sev sāk uzdot eksistenciālus jautājumus par jēgu. It sevišķi šādas domas man rodas PVN tiesu lietās, kur bieži gādās redzēt daudz formalistiskas nevēribas un sīku kļūdu vai reizēm vienkārši krišanu par upuri negodīgiem cilvēkiem. Bet tas viss galū galā maksā – laiku, nervus, advokātu honorārus. Tiesvedības laikā var

LAI CIK NEPAMATOTA JUMS ŠĶISTU VID POZĪCIJA, NODOKĻU SEKAS IESTĀJAS NEATKARĪGI NO TIESAS PROCESA UZSĀKŠANAS.

Otrkārt, pieminēsim terminus. Sen jau vairs nenāk pārsteiguma smiekli, ja pirmā tiesas sēde pēc pieteikuma iesniegšanas tiesā tiek nozīmēta pēc 18–19 mēnešiem. Vēl mazāk smiekli nāk, kad otrā instance tiek nozīmēta atkal pēc kādiem 15 mēnešiem. Atceros gandrīz vai ku-

paspēt noskatīties divas olimpiādes un pozitīva rezultāta gadījumā noticēt augstāku spēku labvēlībai.

Lai arī nav universālu līdzekļu visu risku samazināšanai, viens no tādiem ir PVN audīts pašu izpildījumā. Šķiet, ka savās domās es neesmu vientuļš, jo arī

NODOKĻI

klienti periodiski lūdz palīdzēt ar pašmāju PVN auditu. Visbiežāk šādu auditu veic tie, kuri jau reiz ir nokļuvuši nodokļu strīdu dzirnās un noticejuši, ka investīciju veikt ir labāk, pirms vēl VID izteicis savu viedokli. Tad arī juristu (auditoru) izdevumiem bieži vien ir lielāka jēga, nekā strīdoties par VID lēmumu, kuru apgriezt ar kājām gaisā ir pagrūti. Pašmāju PVN audits parasti tiek veikts divās situācijās. Pirmajā gadījumā nodokļu maksātājs saņem lēmumu par nodokļu revīzijas (audita) veikšanu, kurā ne vēlāk kā desmit darbdienu pirms tās sākšanas jābūt norādītai nodokļu audita uzsākšanas dienai. Šajā brīdī uzņēmums saprot, ka tā stunda ir sīta, var gaidīt nelūgtus viesus, un aktuāls kļūst jautājums, cik nopietni gatavoties viņu uz-

atbilstību reālajiem darījumiem. Labi, ja audita komandā ir bijušie VID inspektori, kuri kā dzinējsuņi jūs ved pa VID iecienītajām takām.

Kad problēmas ir atrastas, sākas rosišanās – kā multfilmā *Gardēdis* ar grauzējiem pilnajā virtuvē. Tiek labotas PVN deklarācijas, parādās nebijusi PVN uzskaitē un reizēm pat *atrodas* līgumi, kuri rūpīgi apraksta slidenus notikumus uzņēmuma dzīvē. Protams, visa pamatā jau ir korekti plānota saimnieciskā darbība un grāmatvedības uzskaitē, bet, kā jau tas bieži gadās, rutīna dara savu un no uzmanības loka pazūd kaut kas tāds, ko ierauga svešinieka acs.

Lūk, savdabīgi piemēri no dzīves, kur diezgan skaidri redzams, ka VID ir kā apsēsts ar formalitāšu ievērošanu un

Otrais piemērs. Uzņēmumu grupa atbilstamā īpašuma projektus. Galvenais uzņēmums apmaksā savus un meitasuzņēmuma izdevumus par īpašuma attīstības projektēšanu, bet formāli nenoformē meitasuzņēmuma saistību un pārādu par projekta vadību. VID pamatoti (jo nav dokumentāra pamata) uzskata, ka galvenā uzņēmuma izdevumi nav saistīti ar tā saimniecisko darbību, un rezultātā atkal zūd tiesības atskaitīt PVN. Iekšējam PVN auditam vajadzētu konstatēt problēmu ar PVN izdevumu attiecināšanu uz galvenā uzņēmuma saimniecisko darbību un laikus noformēt dokumentus, lai fiksētu pakalpojuma sniegšanu meitasuzņēmumam. VID principā neļauj labot kļūdas – dokuments un tā saturs (vai tā neesamība) parasti ņem virsroku pār darījuma būtību un jēgu. Gluži kā bērnu dārza spēlē – nepaspēji, pats vainīgs.

Trešais piemērs. Nodokļu maksātājs, glābjoties no kreditoriem, uz īsu laiku pārdod zemes gabalu saistītam uzņēmumam un pēc tam šo īpašumu atpērk atpakaļ, jo turpina veikt projektēšanas un attīstības darbus. Zemes gabala pārdošana konkrētajā situācijā ir ar PVN neapliekams darījums. Līdz ar to VID varētu argumentēt un censties izmantot šo darījumu kā iegastu tam, ka uzņēmums vismaz daļēji ir atskaitījis PVN par tādām darījumiem, kuri nav domāti savu ar PVN apliekamo darījumu nodrošināšanai. Iekšējā audita rezultātā uzņēmējs labo jau iesniegtu PVN gada deklarāciju. Uzņēmējs nu veic dalītu PVN uzskaiti saistībā ar nekustamā īpašuma pārdošanu un daudzdzīvokļu mājas projektu, būtiskāko atskaitāmo PVN daļu attiecinot uz daudzdzīvokļu mājas projektu (t. i., ar PVN apliekamu rezultātu). Beigu beigās uzņēmums piedzīvo veiksmīgu PVN pārmaksas atmaksu.

Reiz bija laiks, kad es ticēju, ka labākais, kas var būt nodokļu strīdos, ir atrotīt piedurknes un iet vicināt dūres VID koridoros un pēc tam – tiesu zālēs. Piereizei krājoties, esmu nonācis pie slēdziena, ka labāk ir mierīgi čubināties pirms vētras un savest kārtībā paša pagalmā izmētātās lietas, lai virpulis tās neaiznes. **F**

ES TICĒJU, KA LABĀKAIS IR ATROTĪT PIEDURKNES UN VICINĀT DŪRES VID KORIDOROS.

nemšanai. Otrā situācija parasti saistās ar tiem uzņēmumiem, kas gatavojas atgūt PVN pārmaksu. Klasisks piemērs – celtniecība. Projektēšanas, konsultēšanas un citi darbi veikti, bet nav veikta projekta realizācija un *gaisā karājas* ievērojama PVN pārmaksu. Liela atmaksa var izraisīt arī lielu VID interesi veikt PVN auditu.

Sava PVN audita jēga un būtība ir viena – tas simulē VID PVN auditu un mēģina atrast problēmas pašu uzskaitē, dod laiku un iespēju tās novērst un cerēt, ka nekam citam vairs nevarēs *piekāsīt*. Ierastās darbības PVN audita laikā ir noskaidrot nodokļu maksātāju sadarbības partneru PVN statusu (reāli saimnieciskās darbības veicēji vai jau pārstājuši eksistēt), darījumu raksturu un tiesības atskaitīt PVN saistībā ar uzņēmuma darījumiem (nodokļu maksātājam ir tiesības atskaitīt PVN par precēm un pakalpojumiem savu ar PVN apliekamo darījumu nodrošināšanai) un nodoto PVN atskaišu

kļūdas maksā dārgi – gluži kā Austrumu pasākās, kad par niekiem var nogriezt ausis. Pirmais piemērs. Uzņēmums pasaules mēroga pasākumā iegādājas suvenīrus ar nolūku tos pārdot. Pārdošanas apjomi ir stipri vien zemāki par cerēto, un šie priekšmeti paliek uzņēmuma rīcībā. Situāciju vēl vairāk saasina apstākļi, ka atsevišķi suvenīri tirgoti jau pirms tam, kad dokumentāri ir notikusi to iegāde (kļūda piegādes dokumentos). Turklāt piegādātais suvenīru piegādi kvalificē kā pakalpojumu, piegāde notiek bez preču pavadzīmes, bet saņēmējs tos noraksta izdevumos un izmanto suvenīrus kā reklāmas priekšmetus. VID audita rezultātā uzstāj, ka darījums nav izsekojams, suvenīru nav un PVN nav atskaitāms. Labs piemērs situācijai, kurā formālas kļūdas dokumentos uzņēmumam maksā tiesības atskaitīt PVN. Iekšējam PVN auditam vajadzētu konstatēt nesakritības rēķinu datumos un tos labot, kā arī precizēt piegādes dokumentus.